

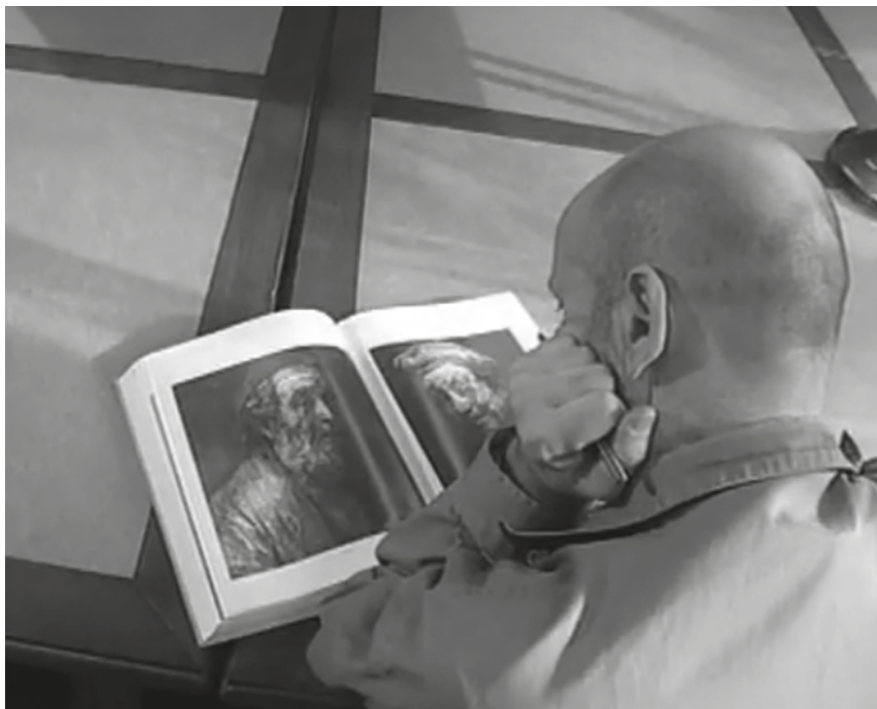
Almási Miklós

HETVEN

András kedves, hadd legyen ez az írás személyes, baráti, meg jócskán irigységgel teli. Ez utóbbi maraton-futás teljesítményeid sora révén ült belém, hisz magam is futó voltam, de tíz kilométernél nem fért belém több. Szóval a kitarást irigyeltem, pedig tudósként is irigykedhettem volna. De ez csak mellékszál, magánügy.

Portréd bennem egy közelesen régi emlék rajzolta: az Esztétika Tanszék (ELTE Bölcskar) egy hosszú folyosón egymás mellett sorakozó szobákból áll. A legtágasabb terem a folyosó végén. Hallgatók általában lézengtek, jöttek-mentek, kajáltak, csókolóztak, ám egyszer csak tömeg kezdett áramlani a bejárattól a nagyterem felé. Mi lehet itt, légiriadó vagy kiárúsítás? A hallgatói áramlással szemben egy csinos csaj baktat kifelé az épületből. Az áramlás egyik tagja, gondolom a kifelé tartó barátnője, rászól, hogy hová mész, moziba ilyenkor, ne marhászkodj, gyere velünk a Rényi órája sokkal izgalmasabb, mint egy krimi, oda rohanunk, hogy még legyen szabad hely. Egyszóval a sztár-tanár vonzereje, tömegjelenség a folyosón. Mert Rényi András akkor Caravaggio szemesztert tartott – képelemzések sorával – és olyan gondolat-érzelem-jelenlét össz-képével, ami lenyomta a külvilág által kínált élmény-lehetőségeket.

Engem is elkapott akkor ez a Caravaggio-mánia. Igaz egymás között csak félig-meddig mesélte el a csoda-festőről kialakított téziseit – én főnök voltam, s ez a baromi etikett nemigen engedte a bensőséges kapcsolatokat a kollégákkal. De azok a passzusok, melyeket elmondott – kocsiban ülve, ha hazavitt, vagy csak úgy, mondjuk egy konferencia szünetében, netán egy kávé mellett, mikor meghívott – lebilincselte. Nekiestem a Caravaggio-irodalomnak, de az, amit András mesélt izgalmasabb, mélyebb volt, mint amire a könyvekben leltem – mert amit ő tudott, az tudományos kuriózum, pontosabban *esztétikai felfedezés* volt. Mert a festő munkáiban az *idővel való forradalmi bánásmódot* vizsgálta: hogyan lehet egy állóképben az alakok – persze alig észrevehető – mozgását ábrázolni. (Azért idebiggyesztem, hogy ami elsőre elkapott az a *Szent Máté elhivatása* c. képelemzése volt...). Nyilván sokan nézték e képet, de erre a problémára – időbeliség, i. e.: mozgás megjelenítése – az állóképben – tán senki nem kapta fel a fejét. Jézus bejött, intett és fordult is kifelé, – mindez szinkronban, mint Rényi interpretációjából rájöttem. Plusz apróságként Máté hitetlenül-döbbenet rakja le, ami kezében volt, és persze ott van az ábrázolat centrumában egy fiatal srác, nem ragozom. Az élmény, amitől a folyosón áramló hallgatók rohantak helyet foglalni a tanár úr esztétikai performanszán, így valóban az újdonság mámorát nyújtotta azoknak, akik befértek a terembe. És persze nekem is, aki e nyomon indulva évekig bogarásztam még – bár nem volt szakmám – Caravaggio rejtett titkaiban. (Pl. a *Virágkosár* c. képén a térbeliség „hiánya”, – a kosár olyan, mintha a falra lenne festve, pedig látszik, hogy „önálló” tárgy, csak paradox módon a mínusz-térbeliségbe rejtve. Trompe l’oeil? Nem: egy képdekonstrukciós probléma...)

1. Varázslatos képek. Rényi András és Rembrandt (ME), 2006.

Ami András elbeszéléseiben megkapott az a kifejtés alaposága, nem a tényeket illetően, hanem a beléjük csomagolt esztétikai-filozófiai tartalom kibontását illetően. Ha belebotlott egy problémába, nem intézte el néhány tömönddal, társalgás szinten is kis mini-esszé kerekedett belőle, (időigényes foglalatosság, tenném hozzá), de nem állhatta meg hogy ne mutassa meg azt, ami a dolgok legmélyén csillan. Ettől vagy olyan jelentős tudós: a gondolatok mélyárama érdekelt és ezt osztottad meg velünk, kollégáiddal, - ha alkalom nyílt rá. (Nem sok, mert ki-ki ment órájára, vagy alig várta, hogy egy cigire rágyújtson - akkor még lehetett...) Volt egy tanszéki banzáj, Zoltai Dénessel kint voltak Bayreuthban *Trisztánt* nézni-hallgatni. Hát az a beszámoló sem volt semmi: egy-egy színpadi-zenei alak szétcincálása szinte egy „másik” darab filmképét hozta elénk, akik ott szorongtunk a beszámolóon.

Hát ezt tudod: a dolgok filozófiai mélységét élvezetesen-izgalmasan prezentálni, rögzíteni, bemutatni. Elidőzött egy-egy részleten pl. Marke király és Brangäne átvilágításán, és persze a szerelmi halál Bayreuth-i megfogalmazásán, mi meg szinte a zenedráma röntgenképét élveztük, bár „csak” András elemzésére figyeltünk. Nem említem a Mindentudás Egyetemén előadott prezentáció- és gondolatvihart, mert bár a sorozat ismeretterjesztés volt felsőfokon, de felfedezéseket csak ritkán hallottunk, s András te csempészted be az ízelítőt a „megértés”-probléma labirintusaiból. Ha már itt, hadd említsen meg egy rácsodálkozásom. Rembrandt rézkarcaival vacakoltam - persze a te nyomodban - és volt egy nyomat, ami számomra (akkor) csak egy nagy

2. Rényi András beszédet mond a TM Évértékelő gáláján, a Trafóban. 2023. 01. 31.

bokornak, vagy mezei összevisszaságnak tűnt. Aztán beszéltünk róla, és rávezettél, hogy ha jobban megnézed a „bokrot”, ott egy szerelmi jelenet van elbújtatva. Ha felszínesen nézed, – semmi, ha elidőzöl, kibomlik egy másik világ. Akkor azt kérdeztem, hogy az akkori világban, akik vették ezeket a nyomatokat, eljutottak-e titkos történetek felfedezéséig. Hát persze, mondtad, akkor nem volt tévé, nem volt film meg képeslap, és a karcok tulajdonosai azzal töltötték estjükét, hogy a Rembrandt által elrejtett titkokra ráleljenek. A rézkarc privát hermeneutikája volt az élvezet (a tulajdonlás, a gondolkodó szem öröme) lényege. Tudom, hogy most készült el Opus Magnus-a, a Rembrandt-könyv, – egy fél élet munkája – ezért nem megyek bele több emlék-idézetbe, csak megint rámtör az irigység, hogy egy ilyen monográfiához volt ereje számtalan teendője mellett (fentebb még az Esztétika Tanszékét említettem, de már régóta a Művészettörténeti Intézet igazgatójaként nevelte utódait. Ami nem lehetett kis melő...)

Hetven év, egy sűrű élet része. És megvan az a kuriózuma, – amint azt Radnóti Sándor barátom-kollégám mondta – hogy még lehet „hetvenkedni” vele.

Boldog voltam, hogy kollégád lehettem.